

**САДОВСЬКА
Альона,**

аспірант кафедри
соціальної і
гуманітарної політики
Національної академії
державного управління
при Президентові
України, м. Київ.

***Анотація:** У статті
актуалізовано
роль комунікацій
у державному
управлінні крізь
призму архетипного
підходу. Досліджено
особливості
комунікативної
складової у формуванні
державної політики
в соціогуманітарній
сфері. У статті
йдеться про
необхідність зміни
стратегії діалогу
між органами влади
та громадянами
для модернізації
соціогуманітарних
галузей.*

***Ключові слова:**
комунікативна
сфера, архетипний
підхід, діалог,
соціогуманітарний
простір, нові
комунікативні
інструменти.*

УДК 351: 35.078.3

Альона САДОВСЬКА

**КОМУНІКАТИВНА СФЕРА
В СОЦІОГУМАНІТАРНОМУ ПРОСТОРИ:
АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД**

*Популярний уряд без загальнодоступної ін-
формації або засобів її поширення – пролог або
фарсу, або трагедії, а можливо, і того, й іншого.
Джеймс Медісон, 4-й президент США*

Постановка проблеми. Інформація та знання стають одним із стратегічних ресурсів держави, а доступ до них – одним із головних факторів демократичного розвитку. Інформаційно-комунікативну сферу в сучасних умовах можна розглядати як основу для суспільних процесів. Окрім того, це потужний владний ресурс, за допомогою якого державні інституції конструюють, просувають та легітимізують цінності, ідеали, образи тощо. Фактично органи державної влади формують «інформаційний порядок денний» для засобів масової інформації, які є не лише ретрансляторами інформації, але і одним із джерел формування громадської думки, а в результаті – суспільних цінностей та суспільних настроїв.

Масова інформація має потужний виховний ціннісно-орієнтаційний потенціал і соціальну зумовленість. За допомогою її засобів набувають масового тиражування моральні, естетичні, духовні цінності та соціальні норми [4].

Політичні події в Україні у грудні 2013 року – лютому 2014 року актуалізували роль і необхідність якісного й повноцінного діалогу в суспільстві, незаангажованих та об'єктивних ЗМІ, активного громадянського суспільства, доцільність створення суспільного теледіалоговлення.

Події Майдану яскраво проілюстрували дисбаланс у побудові комунікацій між органами державної влади та громадянами, фактично, прірву між ними, регіональну соціокультурну та світоглядну асиметрію, дефіцит об'єктивної інформації про ситуацію в державі. Неспівпадіння задекларованих демократичних законодавчих принципів і реальної державно-управлінської практики стало одним із серйозних джерел політичної нестабільності та конфлікту.

Актуальність теми зростає у постмайданний період модернізації всіх сфер життя, особливо в площині побудови конструктивного діалогу, формування національної ідентичності, єдності, відновлення довіри населення до влади, врахування думки громадськості й експертного середовища під час розробки пакету реформ і кроків для вирішення нагальних проблем політичної, соціально-економічної та гуманітарної сфер.

Модернізація держави неможлива без участі громадськості у розробці й творенні державної політики, формуванні відкритої та прозорої влади, активного громадянського суспільства. Тому на часі є впровадження стандартів партисипативної демократії, розробка концептуальних засад і стратегії розвитку комунікативної сфери для налагодження діалогу та консенсусу в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці архетипів та їх функціонуванню присвячено роботи К. Юнга та М. Еліаде. Архетипи в державно-управлінській діяльності, соціальній і гума-

нітарній сфері досліджують Е. Афонін, О. Валецький, М. Лашкіна, О. Суший та ін. Окремим проблемам інформаційно-комунікативного менеджменту, національного інформаційного простору присвячено дослідження вітчизняних науковців В. Андрущенко, В. Бебика, М. Головатого, Л. Губерського, В. Кременя, Є. Макаренко, С. Москаленко, В. Набруска, І. Слісаренка, О. Сосніна, С. Телешуна, М. Томенка, В. Трощинського та ін. Теоретичні та прикладні аспекти комунікацій між представниками органів влади та громадськістю вже були предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, але комунікації в соціогуманітарній сфері як основи суспільного життя не були предметом окремого дослідження.

Метою статті є спроба дослідити комунікативну сферу соціогуманітарного простору через архетипний підхід.

Виклад основного матеріалу. Архетипи (з грец. «початок», «зразок») у різних наукових сферах трактуються як проформа, прототип, вихідний зразок. Наприклад, у літературних творах архетипи – скоріше це образи, що часто повторюються, що лежать в основі літературних сюжетів, фольклорні мотиви; в мистецтві – первинний оригінал, покладений в основу міфів, казок і самої культури в цілому. З точки зору представників школи аналітичної психології (К. Юнг), архетипи – це універсальні психічні структури, що складають колективне несвідоме та відображаються у нашому досвіді через певні уявлення, мотиви, сновидіння тощо. Характерною ознакою архетипів є значний вплив на емоції людини [5, с. 237].

Нині саме інформація через мас-медіа, комунікація через діалог, знання через освіту мають ключовий вплив на формування психоемоційного стану людей. Так, ЗМІ можуть бути джерелом дезінформації, паніки, психологічного неспокою.

Поняття інформаційно-комунікативної сфери можна розуміти у вузькому та широкому значенні. У першому випадку це суто технічна та технологічна площина інформаційного суспільства, вивчення якої тривалий час домінувало. У 2006 році ЮНЕСКО ухвалило Міжурядову програму «Інформація для всіх», в якій передбачено переорієнтацію інтенсивного та масового впровадження інформаційних і комунікаційних технологій на задоволення соціальних і духовних потреб людей, гуманізацію суспільних відносин [6].

У широкому значенні це соціокультурне середовище, яке складається з інформаційної інфраструктури, що оточує людину, де через різні комунікативні засоби створюється і розповсюджується велика кількість інформації. У цій сфері держава встановлює «правила гри» та є її координатором, відіграє ключову роль для продукування суспільно значимої інформації та конструювання цінностей задля обізнаності громадян і залученості в процеси управління, задоволення потреб людей та надання послуг.

У новій парадигмі державного управління трансформуються традиційні уявлення про комунікацію між органами влади та їх інформаційну взаємодію з громадянами. Тому варто говорити саме про трансформацію суспільних відносин від інформаційного підходу до інформаційно-комунікативного, адже таким чином створюється певне діалогове середовище «державні службовці – громадяни», зростає необхідність постійної комунікації та підтримки зворотного зв'язку, а не лише пасивного одностороннього інформування про дії влади. Тому архетип зворотного зв'язку є ключовим у формуванні комунікативної сфери.

Поняття комунікативної сфери виникає як відповідь на необхідність пояснення нового типу соціальних взаємодій, що виникають у державі в умовах становлення інформаційного мережевого суспільства й формування нової реальності в системі державного управління.

Безумовно, постає питання, якою є роль держави в управлінні та регулюванні комунікативної сфери, якими мають бути межі втручання держави в інформаційні процеси. Важливо визначити баланс архетипу свободи інформації, співвідношення приватного/публічного під час розбудови інформаційної політики. Держава має ство-

рити належне законодавче поле для регулювання інформаційних процесів і комунікації, відносин і діяльності суб'єктів інформаційної діяльності.

Органи державної влади повинні створити постійну дієву модель інформаційно-комунікативної взаємодії з громадянами та громадянським суспільством, бо саме результатом наповнення комунікативної сфери стають ціннісна система переконань суспільства, інтелектуальний потенціал та активність громадян. Ця сфера надає можливість наблизити громадян до участі в управлінні від локального до загальнодержавного рівнів, а також вибудувати конфігурацію соціально-культурних процесів у суспільстві в певний історичний проміжок часу. В умовах інформаційного суспільства увага має акцентуватися на гуманітарних цінностях, у першу чергу – на формуванні об'єднаної світоглядної позиції громадян, громадянського суспільства, якості інформації та змістовному наповненню інформаційних продуктів.

Державно-управлінська діяльність за своєю суттю є комунікативною, адже вона пов'язана з безперервним творенням, передаванням та отриманням інформації як у межах державної системи, так і через встановлені зв'язки із зовнішнім середовищем і через засоби масової комунікації. Система державного управління складається з низки підсистем, які інформаційно-комунікативна сфера поєднує та забезпечує їхню цілісність.

Однією з важливих підсистем є соціогуманітарний простір. Національний соціогуманітарний простір можна визначити як сукупність сфер суспільно-культурної діяльності, які повною мірою здатні забезпечувати культурні й мовні потреби громадян України. Він охоплює сфери мистецької, культурно-просвітницької, культурно-дозвілдової діяльності (професійної та аматорської), ефірний простір електронних масмедіа, національний ринок друкованих ЗМІ, книговидання та книгорозповсюдження, інших культурно-мистецьких продуктів і послуг, а також суміжні сфери – освіти, науки, діяльності структур громадянського суспільства [3, с. 80]. Також до його складових дослідники відносять міжетнічні та міжконфесійні відносини.

Чинниками формування єдиного гуманітарного простору виступають національна ідентичність та історична пам'ять [2, с. 157–159]. Завдяки цим складовим держава може сприяти розвитку інноваційного потенціалу та консолідації суспільства, формувати духовні цінності й цінності прогресу. Як зазначав К. Юнг, «у колективному несвідомому вміщується вся духовна спадщина еволюції людини, відроджена в структурі мозку кожного індивідууму» [10, с. 70].

Комунікативна сфера є важливою складовою єдиного соціогуманітарного простору, що задає тон, динаміку розвитку освіти, охорони здоров'я, культури, науки та інших гуманітарних галузей і забезпечує становлення та розвиток особистості. Окрім того, це ті сфери, які є найближчими до громадян, і процеси та реформи, що відбуваються в цих галузях, зачіпають величезну кількість людей, які мають бути обізнані про зміни та новації, бути причетними до творення державної політики через механізми участі.

На окрему увагу заслуговують освіта і культура, які можуть стати каталізатором інноваційного розвитку та суспільних змін, інструментами формування гуманістичних цінностей. На думку автора, комунікативна сфера тісно взаємопов'язана з освітньою, адже без постійного оновлення інформації, інформаційних технологій, сучасних програм, підручників, а головне без комунікації та обміну, вивчення мов, буде відставати від потреб сучасного вчителя й учня та суспільного розвитку.

В. Шейко зазначає, що трансформація інформаційного простору в Україні прямо пропорційно залежить від рівня культури суспільства, від процесу формування культурної політики держави, особливо в зовнішньому аспекті. Глобалізаційні явища потребують створення умов для налагодження міжнародного культурного обміну, діалогу культур [9, с. 8]. Недарма К. Юнг приділяв особливу увагу культурним символам, які є важливою частиною ментальності [1, с. 92]

Стрімке поширення інформації впливає на специфіку спілкування, ціннісно-світоглядні настанови. Ці нові комунікативні форми створюють нове соціокультурне

середовище. Інформація є своєрідним інструментом, що сприяє функціонуванню та розвитку культури. Вона забезпечує збирання, зберігання, переробку й поширення відомостей, що відтворюють культурні явища [8, с. 82].

В. Семиноженко, аналізуючи гуманітарні вектори національного розвитку, підкреслює, що поряд із гуманітарною сумісністю, ідентичністю й етикою важливими компонентами сучасної державної політики є інформаційна і моніторингова прозорість [7].

У цьому контексті важливими питаннями є доступність інформації та залученість до процесів управління в соціогуманітарних питаннях. Найзручнішими шляхами отримання інформації є офіційний веб-сайт органу державної влади, соціальні медіа та безпосереднє надсилання інформаційних запитів.

Наскільки доступною є інформація для громадян? З метою пошуку відповіді на це запитання здійснили моніторинг виконання міністерствами соціогуманітарного блоку Закону України «Про доступ до публічної інформації» та моніторинг інформаційного наповнення їхніх веб-сайтів. З 18 міністерств обрали 5 міністерств відповідного спрямування, а саме Міністерство освіти і науки України (МОН), Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ), Міністерство культури України, Міністерство молоді та спорту України та Міністерство соціальної політики України.

Моніторинг доступу до публічної інформації складався з двох частин: аналізу наповнення розділів доступу до інформації на сайтах (за 11 параметрами) та шляхом надсилання запитів упродовж трьох місяців.

За результатами моніторингу наповнення розділів про доступ до публічної інформації лідерами стали МОН, МОЗ і Міністерство соціальної політики, які отримали по 11 балів. 9,5 балів набрали Міністерство культури (через відсутність системи обліку публічної інформації та неоновлення звітів про надходження запитів); Міністерство молоді і спорту – аналогічні причини.

Упродовж трьох місяців було надіслано три хвилі інформаційних запитів до міністерств. Для оцінки відповідей використовувалися такі критерії аналізу: наявність і зручність пошуку контактів для надсилання, вчасність надання відповіді; надання відповіді як такої з урахуванням наявності актуальних реквізитів (офіційної назви та підпису) розпорядника інформації на бланку з відповіддю; повнота відповіді.

Таблиця 1

Результати виконання міністерствами соціогуманітарного блоку ЗУ «Про доступ до публічної інформації»

Назва міністерства	1 хвиля	2 хвиля	3 хвиля	Середній бал	Рейтинг
Міністерство культури	5	5,5	4,5	5	4
Міністерство молоді та спорту	5,5	0	5,5	3,6	5
МОН	5	6	6	5,6	2
МОЗ	6	6	6	6	1
Міністерство соціальної політики	5	5	6	5,3	3

Другою складовою дослідження стала перевірка дотримання органами виконавчої влади та Закону України «Про доступ до публічної інформації» та іншого інформаційного законодавства шляхом моніторингу наявності необхідної публічної інформації на офіційних веб-сайтах у березні 2014 року (максимальний бал – 200). Варто зазначити, що сайти є статичними та не передбачають безпосередньої комунікації на сторінці; тоді як на багатьох закордонних веб-сайтах органів державної влади є форми зворотного зв'язку та можливість коментування інформації, наявне лише опитування громадської думки з профільних питань на сайтах МОН і МОЗ.

Таблиця 2

Результати моніторингу офіційних веб-сайтів міністерств

Назва міністерства	Бали	Рейтинг
Міністерство культури	125	5
Міністерство молоді та спорту	126	4
МОН	155,5	2
МОЗ	170	1
Міністерство соціальної політики	134	3

Сьогодні доцільним є використання нових комунікативних інструментів як зручних, оперативних, масових джерел комунікації. Окрім того, нові медіа дають можливість органам державної влади отримувати швидкий зворотній зв'язок і реакцію громадян на поширену інформацію. У законодавчому полі представлення діяльності органів державної влади не визначено, це є ініціативою самих органів влади. Але зважаючи на масову цільову аудиторію та інформаційний вплив, це – не вимога часу, а норма роботи. Щодо представлення міністерств у новітніх мережах, то варто зазначити, що всі мають власні офіційні сторінки в 1–3 мережах.

Таблиця 3

Наявність офіційних сторінок міністерств у соціальних мережах

Назва міністерства	Нові медіа	Сторінка у Facebook	
		Вподобання	Обговорення
Міністерство культури	Facebook	1998	348
Міністерство молоді та спорту	Facebook	2572	Група
МОН	Facebook Youtube Twitter	3256	331
МОЗ	Facebook Youtube Vkontakte	4061	181
Міністерство соціальної політики	Facebook	1518	47

Результати моніторингу впродовж трьох місяців свідчать про позитивні зміни в інформаційному наповненні, але не всі рубрики є актуальними, достатньо зручними у пошуку. Тому робота щодо організації доступу до публічної інформації має вдосконалюватися та відповідати нормам законодавства. Доцільно використовувати сучасні технології роботи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Комунікативна сфера фактично є системоутворюючим та інтегруючим чинником, який пронизує всі сфери суспільного життя. Через його розвиток можна створити єдиний простір для ефективного державного управління та інформаційного обміну.

Інформаційно-комунікативна сфера крізь призму архетипів – це своєрідне дзеркало українського сьогодення, завдяки якому формується громадська думка суспільства, його освітній, інтелектуальний капітал. У ньому зберігаються та передаються традиції, культурна спадщина, формуються світоглядні позиції громадян.

Комунікативну сферу варто розглядати як чинник активізації суспільного розвитку, засіб зміцнення національної ідентичності, консолідації (чи навпаки розколу) суспільства. Вона може примножувати (чи нівелювати) прогресивний потенціал сучасного суспільства в гуманітарній політиці. Розвиток комунікацій можна розглядати як одну з найважливіших, базових підсистем соціогуманітарного простору. Це шлях до протидії корупції, формування інформаційної рівності громадян і консолі-

дації суспільства. Таким чином, формується міцне підґрунтя для належного врядування в державі.

Література:

1. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшинз / В.М. Бебик. – К. : МАУП, 2005. – 440 с.
2. Державна політика в соціогуманітарній сфері : підручник / [авт. кол.: В.А. Скуратівський, В.П. Трощинський, П.К. Ситник та ін.]; за заг. ред. В.А. Скуратівського, В.П. Трощинського. – К., 2010 – 265 с.
3. Експертна доповідь «Україна в 2006 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку». – К. : ПП Інтертехнологія, 2007 – 256 с.
4. Коневщинська О. Ціннісно-орієнтаційний потенціал засобів масової інформації та проблеми сучасної інформаційної культури [Електронний ресурс] / О. Коневщинська // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. – 2005. – Вип. 19. – Ч. 1. – С. 356–360. – Режим доступу : www.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/.../47_konevshchynska.pdf. – (Сер. : пед.).
5. Лашкіна М. Інформаційний простір як чинник трансформації архетипу національної держави в умовах глобалізації / М. Лашкіна // Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : ДокНаукДержУпр, 2013. – Спеціальний випуск. – 272 с.
6. Інформація для всіх : Програма ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lozschool12.ucoz.ua/DomZadanie/10klass/zrazok_1.6.8.docx
7. Семиноженко В.П. Гуманітарні вектори національного розвитку [Електронний ресурс] / В.П. Семиноженко. – Режим доступу : <http://www.semynozhenko.net/documents/5>.
8. Тортіка О.О. Інформаційно-комунікаційний простір як відображення сучасного соціокультурного середовища / О.О. Тортіка, О.Л. Біличенко // Вісник ХДАК. – 2010. – Випуск 30. – С. 80–88.
9. Шейко В.М. Формування інформаційного простору та зовнішньої культурної політики України в роки незалежності / В.М. Шейко // Вісник ХДАК. – 2010. – Випуск 29. – С. 4–17.
10. Юнг К. Сознание и бессознательное / К. Юнг. – Минск : Попурри, 1998. – 295 с.